

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי גר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"א

פרשת תצוה

א. בלי וקר .

פרק כח' פסוק [ו] וַיַּעַשׂוּ אֶת הָאֵפֶד. בכלם נאמר "ועשית", וכאן נאמר "ועשו", לפי שאמר רז"ל שהאפוד בא לכפר על עבודה זרה (ערכין טו.). וכאן עברו ישראל ועשו את העגל, על כן יתעסקו כלם באפוד להיות לכלם לכפרה. וקדרה זה אמרו רז"ל: "ועשו ארון" - יבואו הכל ויתעסקו בו וכו' (שמות רבה לד.ב), כך "ועשו" הנאמר כאן, כי למשה לא היה חלק קלל במעשה ההוא, על כן תלה בישׂראל ולא במשה. ולמעלה פרשנו בדרך אחר.

ואמר שיהיה מעשה חשב, כדי לכפר על עבודה זרה, שהמחשבה בה כמעשה דמי, שנאמר: "למען תפש את בית ישראל בלבם" (יחזקאל יד.ה). וטעמו של דבר, שעקר העון ההוא תלוי באמונה, דהיינו במחשבה, וכל העבודות שעושין לעבודה זרה הכל טפל אל המחשבה, כי עקר החטא ההוא תלוי בלב המאמין. וזהו שאמר: "וחשב אפדתו אשר עליו כמעשהו", כי אף על פי שחשב ענינו חבש, והיינו חגור שחובשין בו, מכל מקום הזכיר לשון חשב המורה על המחשבה, לדרש בו שהמחשבה בו "כמעשהו", רצה לומר כמעשה דמי, כי מטעם זה נעשה החשב "כמעשהו", לכפר על המחשבה שהיא כמעשהו דמי.

ומטעם זה מציינו בפרשת שלח לה, בפרשת "וכי תשגו" וגו' (במדבר טו.כב-כד) הקדברת בעבודה זרה, שהקדים

שם עולה לחטאת, אף על פי שבכל כפרה הוא מקדים חטאת לעולה, לפי שבכל עון קדם ההרהור אל המעשה, ומכל מקום המעשה חמור מן ההרהור, על כן הוא מסיר תחלה הגדול, וזהו החטאת המכפר על המעשה, ואחר כך העולה - על ריח ההרהור. אבל בעבודה זרה, חטא המחשבה גדול מן המעשה, על כן הוא מקדים העולה לחטאת. וכן כאן, הקדים כפרת המחשבה אל המעשה, כי תחלה אמר "מעשה חשב" לכפר על חטא המחשבה, ואחר כך אמר "שתי כתפת חכרת יהיה לו" לכפר על חטא המעשה, כמו שכתוב בישעיה על עובדי עבודה זרה: "ישארו על פתח" וגו' (ישעיהו מז.ז), ולפי שהעגל גרם שכירת הלחות שנשא משה על שתי כתפיו, והיו חמש דברות מול חמש, והיו "חכרת", כי הדברות היו מקבילות זה לעמת זה, על כן בא לכפרה "שתי כתפת חכרת יהיה לו" וגו'. ונוסף על כפרה זו נעשה הארון שהיה מנשא על שני כתפיו בשני בדי ארון, וזה שאמר: "ויבין כתפיו שכן" (דברים לג.יב), כי צמצם הקב"ה שכנתו בין שני בדי ארון, שהיו מנחים על כתפות נושאי הארון, ועוד צמצם הקב"ה שכנתו בין שני כתפת הפהן נושא האפוד, כי בו היה תלוי חשן המשפט אשר בו היו האורים ותמים כנגד לבו, והיה השם המפרש חקוק בהם.

תצוה

1. מה המיוחד באפוד ומטרתו שכתוב בו "וצעו" ולא וצית?
2. פרשנו מספיר את השימוש בפרש: "חשב" כאן כראש לדין מיוחד בצנין צפודה לרה. מהו הדין, למה, ואיך זה שייך לכאן?
3. פרשנו מפי' ומספיר כמה דברים כאן הקדמת הצולה לחטאת, מצשה חושב, כתבות האפוד, כל אלה מופיעים למסקנתו, מהי?
4. איך האורים והתומים נקשרים לזה?

* * *

ב. האברבנאל.

פרק כח' פסוק ל':

ולהיות בחשן האורים והתומים מעשה שמים ולא מעשה חרש, לכן לא נזכרה בהם לשון עשייה כשאר הכלים והבגדים, ונזכרו בה"א הידיעה למעלתם. וכמוהו: "ורשכן מקדם לגן עדן את הכרובים" (בראשית ג, כד), ולא נזכרו הכרובים קודם לכן, וכמו שכתב הרב רבי משה בר נחמן²³.

אופן השאלה כאורים ותומים

וכבר זכרו חכמינו זכרונום לברכה בשביעי מיומא (דף עג, א-ב), שיתחייבו בהודעה הזאת שלשה תנאים, והם: האחת - בבחינת השואל, רוצה לומר שיהיה השואל מלך או בית דין הגדול או מי שהצבור צריך אליו. והשני - בבחינת השאלה, רוצה לומר שישאל דבר כולל לכל ישראל לא מעשה איש פרטי. והשלישי - מצד הנשאל, והוא שיהיה כהן גדול ורוח הקדש שורה עליו. וכבר כתב הרב המורה בפרק מ"ה חלק שני, שענין האורים והתומים היה ממדרגת רוח הקדש, והיא מדרגה למעלה מן בת קול ולמטה מהנבואה.

שיטת הרמב"ם בענין האותיות האותיות

ואמרו חכמינו זכרונום לברכה (שם): למה נקרא שמן אורים ותומים, אורים - שמאירים דבריהם, תומים - שמשלימים דבריהם. ונקראו גם כן "כרתי פלתי", כרתי - שכורתין דבריהם, פלתי - שמופלאים במעשיהם (ברכות ד, א). ומי שבא לשאול אמר המגיה נראה לי חסר: אינו שואל עד כאן בקול רם ולא מהרהר בלבו, אלא כאדם שמתפלל בינו לבין עצמו ומוציא הדבר בפיו. ומיד היה הכהן מתלבש ברוח הקדש ומביט בחשן ורואה בו מה שיהיה. אבל איך ישיג הכהן הדברים העתידיים בהביטו באבנים ההמה, והיה²⁴ בולטות כנגד פניו של כהן, ומפני זה נקראו - אורים. אבל יצטרכו לכח אחר, יבוא אל הכהן מאת ה' מן השמים, בו ידע להצמיד ולחבר האותיות ולהוציא התשובה מהן. כי ברוח הקדש שבו, ישפוט בלבו באיזה אופן יתחברו ויסודרו האותיות והן שמאירים לנגד עיניו, מבלי טעות ושגיאה. ומזאת הבחינה נקראו - תומים.

המשל בזה, כי כאשר ישאלו מהכהן: מי יעלה לנו למלחמה תחלה, היה הכהן גדול מכוין בשמות הקדרשים ההם שבין כפלי החשן, ומביט עם זה באבנים. ומיד היו מאירים לנגד עיניו אותיות תשובתו, כאלו תאמר שם "יהודה" כלו, ויוד' מלוי, ועיין משמעון, ולמ"ד מנפתלי, וה"א ממנשה או מאברהם. ובהיות האותיות ההן מאירות לעיני הכהן עדיין לא ידע סדרן, כי מן האותיות ההן אפשר שיסודרו תיבות מתחלפות. אלא שרוח הקדש אשר בו מכח התומים יישירו להשיב - יהודה יעלה. וכמו שביאר כל זה הרמב"ם²⁵.

שיטת ר"א בענין זה

ויותר נכון בעיני בדבר הזה לומר. שלא היו האותיות מאירות כלן יחד, לשיטת רמב"ם בסדרן. אבל בהיות השאלה על המשל שזכרתי, מי יעלה לנו בתחלה. היה הכהן מביט בשמות השבטים המפותחים באבני החשן, ורואה ראשונה שהיה מאיר שם יהודה, ויקח בלבו ויאמר יהודה הוא. אחר²⁶ כך יחזור להביט, וכבר אינו מאיר שם יהודה כי כבר עשה הוראתו, אבל יראה שמאיר לעיניו מחדש יו"ד מלוי או מאחד משאר השבטים, ואין מאירה אות אחרת. ויאמר בלבו, הרי יש לנו יהודה ויש לנו יו"ד. ותפסק האור מהאות ההיא. עוד ישוב להביט ויראה עיין של שמעון שמאירה לעיניו, ויחברה הכהן בלבו אל היו"ד, ויפסק אור האות ההיא. עוד ישוב הכהן להביט באותיות, ויראה למ"ד וזולתן שהאירה, ויחברה בלבו עם היו"ד והעיין שכבר האירו מקודם, ויפסק גם אור הלמ"ד. עוד ישוב הכהן ויביט, והנה האיר לפניו הה"א של יהודה לברה, ויחברה בלבו לשאר האותיות שכבר היו בידו, ותושלם לו התשובה. ובראותו שאין אות אחרת מאירה, ישיב שואלו דבר - יהודה יעלה. וכזה האופן יתחייב שתצא התשובה מסודרת. והענין כלו הוא בהארת האותיות לעיניו, ולכן נקראו - אורים. ואמנם תומים נקראו בבחינת אמותם והצדקם²⁶.

תצוה

1. פרשנו מקדים להסביר תוספה לשונית, מה הצנין ומה מצנהו?
2. הספר מה הם שלושת התנאים הנחוצים להספלת האורים והתומים?
3. למה נקרא אורים ותומים ואיך זה עובד?
4. פרשנו מצטט את הראשון על אופן ספולת הכהן הגדול, התוכל להסביר?
5. בקטע האחרון מסביר פרשנו את הצנין לפי דעתו בצורה שונה, מהי דעתו?
6. מה הרציון בכל זה ולמה כל זה נסקק עם חורבן בית ראשון?

* * *

ג. רמב"ן.

פרק כט' פסוקים ג', ז', ט' : כט. (ג) והקרבתם אותם בסל. נמשך לפניו * יאמר כי הלחם בסל והפרד והאילים ואהרן ובניו יקריבו אל פתח אוהל מועד. ורחצת אותם במים ²⁹, לאהרן ובניו. ויותר נכון ³⁰ כי והקרבת אותם בסל לא יפרש כי מן הסתם הוא ידוע שיקריבם אל המקום * אשר יצוה לבא הכהנים, והכתוב השני ידבר על אהרן ועל בניו * ולכך אמר ורחצת אותם במים:

(ז) ולקחת את שמן המשחה ויצקת על ראשו. אמר ר"א כי זה לפני שומו המצנפת על ראשו, כי על ראש עצמו יצוק השמן. ואינו נכון בעיני, כי גם במעשה אמר וישם את המצנפת על ראשו וגו' ³¹, ואח"כ אמר ויקח את שמן המשחה וימשח את המשכן וגו', ואח"כ ויצק משמן המשחה על ראש אהרן ³², אבל הנכון שהיתה הצניפה סביב סביב ואמצע הראש מגולה ועליו יצק השמן, ואם היתה המשיחה בכל הראש * כדברי רש"י ³³, תהיה היציקה במקום הנחת תפילין שהיה מניה מגולה, ומשם ימשכנו כמין כ"י:

(ט) וחגרת אותם אבנט. ירמוז * לאהרן ובניו, ושב לפרש אהרן ובניו כמו יביאה את תרומת ה' * אשר לא יעבדו אותו את נבוכדנאצר ³⁴ כדברי רבי אברהם, ואם כן יהזור וחבשת להם מגבעות למקצתם, כי אהרן אין לו מגבעות * והמצנפת כבר היא על ראשו ³⁵, ויתכן * שיהיה שיעור הכתוב וחגרת אותם אבנט ואהרן ובניו, יאמר תהגור בניו הנזכרים אבנט, ואהרן עצמו עם בניו, ובעבור שהאבנט שוה ככולם לא הוזכר עם בגדי אהרן למעלה הוצרך עתה לומר שיחגורו אבנט כבניו, ולא הזכיר המכנסים כי לא הוצרך כאשר פירשתי ³⁶, והטעם שהפריש המכנסים משאר הבגדים * כי כל הבגדים היה משה מלביש אותם כמו שצוה והלבישתם ³⁷, אבל המכנסים שהם לכסות בשר הערוה היו הם לובשים ³⁸ אותם.

עאלות

1. מה פירוש: "נמשך לפניו" כאן ומה מתבאר צ"י כק?
2. מי רחץ את מי ומתי?
3. פרשנו מתווכח עם אכן עזרא על מוצד המשיחה פסמן ועל המקום קרא אתו משח, התוכל להסביר את דעת פניהם?
4. מי חגר אבנט ומי היו לו מצנפות?
5. למה לא הזכיר מכנסיים?
6. למה משה לא הלביש מכנסיים?

* * *

ד. רש"ר הירש.

פרק כט' פסוקים לא'-לג':

לא ייאלץ כל כ"י קדוש הם, ציוויים אלה מעלים את האיל והלחם מעל לזרנה הרגילה של קרבן שלמים, וכל עבודות היום, האימורים והשיק נעשות לחבלי קדושת המילואים, שהיא אמנם תכלית רחבה יותר מן הכפרה הרגילה: תכלית זו היא קץ לעבר פחות מקודש ומרום, וראשית לעתיד מקודש יותר ומרום יותר, זאת היא משמעות הכתוב: כפר בהם למלא את ידם לקדש אתם, וכיון שאכילת בשר הקרבן מזכרת כאן בהקשר הכפרה שכבר נעשתה, הרי שהאכילה עצמה היא המשך וסיום של הכפרה, אכילה בשר המילואים והלחם המחלואה אליו מקבלת בכך אופי סימבולי כמו אכילת בשר חסאת, הם אוכלים אותו בתור בעלים ובתור כהנים כאחד, שהרי הם נהנים מזכות מעמד הכהונה, ומכאן — "מלמד שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרין" (פסחים נט ע"ב, ועי' פ"י לעיל פסוק יז).

(לא-לג) אחרי שנתמלאו כל התנאים בהם תלויה ההגאה העצמית של הכהן מכהונתו בשמחה טהורה — עבודת היום, תנופה ותרומה של אימורים ושיק, הקטרת אימורים ושיק, תנופה ותרומה של חתה ונתינתו למשה — רק אז: ואכל אהרן ובניו את בשר האיל ואת הלחם, ואכלו אתם אשר כפר בהם וגו', כפר ב"י לא יסוב לעולם על האדם או החפץ הכתובה, אלא על הדבר שעליו נעשית הכפרה, לפיכך יכולה חיבת "בהם" כאן להתייחס רק אל האיל והלחם, אמנם הכוונתם של איל המילואים והלחם היא בעיקרה הכוונה של קרבן שלמים, ובתור שכזה אין מושג הכפרה חל עליהם במובנו העיקרי; מכל מקום הם קדשי קדשים, שהרי — ובשלת את בשרו במקום קדש, ואכל וגו' פתח אהל מועד, לומר יבשלים ויאכלום רק בעזרת (במצר), וזר

עאלות

1. קרא את הפסוקים, אל מי הם מכוונים ומה פדיון ההוראות הניתנות בהם?
2. מתי והיכן ומה אוכלים הכהנים?
3. איך ולמה הוא מסביר את המלה "בהם"?
4. לדעת פרשנו יש כאן שלב של סיוע סרק אחד ותחילת מצה גדול, התוכל להסביר?
5. מה פירוש "שהם אוכלים אותו בתור בעלים ובתור כהנים"?